

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.12

С. В. Шефель, доктор філософських наук, професор;
В. О. Захарова, здобувачка

ОСОБЛИВИ МЕТОДОЛОГІЧНО-СВІТОГЛЯДНІ УМОВИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВИМ ВИХОВАННЯМ ФУНКЦІЇ ПОДОЛАННЯ ДЕФОРМАЦІЙ ПРАВОСВІДОМОСТІ І ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

У контексті діатропічного підходу осмислюється значення застосування імперативів традиційного жіночого типу духовності як психологічного знаряддя забезпечення правовим вихованням функції подолання деформацій правосвідомості і правової культури в сучасній Україні.

Ключові слова: *правове виховання, типи праворозуміння, жіночий тип духовності, правова культура, правосвідомість.*

Актуальність проблеми. Оцінювання руху нашого суспільства до конституційно визначеної мети розбудови правової державності засвідчує про наявність невирішених проблем у царині формування правосвідомості і правової культури. До такого висновку дійшло чимало науковців, зокрема Ю. Битяк, А. Бова, В. Бурмистров, О. Ганзенко, О. Данильян, О. Дзьобань, М. Іванчук, Ю. Калиновський, Ю. Тодика [1–15]. Серед них першочерговою, якій підпорядковане питання власне створення системи їх організаційно-змістовного забезпечення, тобто сучасної адекватної зазначеній меті системи правового виховання, вважаємо відсутність прийнятної методологічно-концептуальної бази стратегії розбудови правової державності в Україні.

Тому **метою** статті є виявлення перешкод, що заважають упевнено рухатися визначеним Основним Законом України країни шляхом, та надання деяких рекомендацій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Дійсно, не слід сперечатися з приводу того, наскільки важливою у справі розбудови правової державності є правовиховна робота. Це цілком доведений науковцями факт [16–20].

Утім фактом є й те, що разом з тим досі не вирішене докорінне питання адекватного методологічно-концептуального забезпечення стратегії розбудови правової державності в Україні, без чого неможливими виявляються організаційне конструювання та змістовно-теоретичне наповнення правовиховного процесу.

Як би ми себе не тішили певними здобутками отриманої Україною понад двадцять років тому державної незалежності, родимі плями і капіталістичного, і соціалістичного минулого нагадують про себе в нашій правовій ментальності. Правосвідомості і правовій культурі широкого загалу громадян України притаманні суттєві вади, вияв яких достатньо глибоко проаналізовано чималою кількістю науковців [1–15].

Світоглядно ця ментальність є нашаруванням спотворених концептів юридичного позитивізму і правового об'єктивізму, характерних переважно для державної бюрократії, та правового патерналізму і юридичного нігілізму – для переважної більшості пересічних громадян. У контексті такої розмаїтій ментальності старших вікових груп населення країни за інерцією відбувається соціалізація молоді.

Зрозуміло, жоден з класичних типів праворозуміння не може бути покладений сьогодні в основу стратегії розбудови сучасної правової державності в Україні. Таким статусом має бути наділений тільки правовий інтерсуб'єктивізм. І ось чому.

Покладаючись на діатропічний підхід до осмислення і розв'язання завдань створення сучасної системи правового виховання в Україні, вважаємо, що з цих позицій адекватним правовому інтерсуб'єктивізму за своєю сутністю виявляється жіночий тип духовності як особливе ментальне знаряддя утвердження і продовження людського «Я» Природи, структурно адекватне самому життю. Це дозволяє репрезентантам жіночого творчого типу особистості визначати сутність своєї поведінки акцентом на відтворення життя, у тому числі і насамперед у формі гармонізації міжособистісних стосунків у соціумі. Природно, що до цього скоріше схильна жінка, ніж чоловік, бо вона є тим типом творчої особистості, яка поєднує у своєму особистісному «Я» – життя, «Я» – дитина, «Я» – жінка, і навіть чоловіче «Я», але за умови зняття егообмежень останнього, тобто претензій на винятковість у формі зверхності (а не на унікальність як статевовікову якість). У цьому сенсі це нове «Я» творчої особистості є результатом гармонійного синтезу кращих якостей усіх зазначених типів «Я», і як наслідок цього у свою чергу «несе у собі піднесення загального творчо-особистісного начала усіх інших творчо-особистісних потенцій» [21, с. 5]. Тому жіночий тип світосприйняття треба вважати не стільки унікальною властивістю самої жінки (до того ж, на жаль, не будь-якої), скільки універсальною творчою потенцією. Набуваючи у формі переосмис-

лення під свою особисту специфіку такого типу ментальність, кожна людина в принципі може досягнути цілющий шлях правотворчої самореалізації і гармонійного самовдосконалення.

Жіночий тип духовності виявляє себе як важливий психосоціальний інструмент розвитку людини. Він забезпечує фундаментальну регулятивну функцію вмотивування людини до правотворчості. Ментальність цього типу є не тільки соціокультурною формою одухотворіння людини, в ній знаходимо й засади нового типу міжособистісних відносин – правових відносин гармонійного взаємоутвердження, співтворчості різних типів творчих особистостей, що виступають рівноправними учасниками правового дискурсу. Без нього в принципі неможливий багатовимірний процес гармонійного синтезу всіх форм духовності, в ході якого «знімаються» притаманні їм самообмеження. У цьому сенсі очевидно, що ця соціокультурна форма особливого, жіночого типу світорозуміння, яка має властивість творчого соціомагнетизму, що сприяє долученню у процес співтворчості на основі толерантного діалогу суб'єктів права, які є репрезентантами різних статевовікових груп, тобто всіх типів творчих особистостей, забезпечує на основі цього гармонійного синтезу умови і для породження цілісно-полівимірної особистості, зокрема правової особистості, і для реалізації нею своєї життєвої місії – не тільки до відтворення людського роду, а й творення соціуму, який культивує правотворчість як значущий вимір творчості життя.

В осмисленні сутності і потенціалу цього типу ментальності маємо збагнути, що його носіям, з одного боку, неприйнятний примат насильства, а з другого, – притаманні такі якості, як екологічність і гуманізм. У контексті творення моделі багатовимірно-цілісної особистості ці якості є вкрай необхідними, такими, що визначають його засади, але ще самі по собі є недостатніми. Формування подібного типу особистості, безперечно, пов'язано з набуттям особистістю цього типу ментальності такої важливої властивості, визначально їй не притаманної, як соціальна активність.

Тому слід зазначити, що жіночий тип світорозуміння, який найбільш адекватно визначає сутність культури багатьох народів Сходу, але особливо – синоцентричної соціокультурної традиції, репрезентує екоософське осмислення співвіднесення жіночого і чоловічого начал біосоціального буття. В синоцентричній традиції вони виступають як два боки цілісної, гармонійної опозиції «їнь-ян». Саме цією традицією ці начала співвідносяться у визначально-природному гармонійному суб'єкт-суб'єктному спілкуванні творчо формуючих сил за акценту на пріоритеті жіночого творчого начала. У цьому, втім, міститься й екообмеження цієї форми взаємин творчих сил, бо їх гармонії бракує рівноваги, необхідної для взаємопосилення їх потенціалу в ім'я усталення динамічного саморозвитку соціуму, що їх поєднує. Подолати це самообмеження у соціумі, що тримається принципів жіночої логіки право-

творчості життя, як доводить досвід Китаю і Японії, можливо, якщо вийти за межі традиційної для нього опозиції творчих начал через встановлення рівновісної гармонії між ними. І тоді вже з цього рівня саморозвитку легше виводити соціум на рівень багатовимірного синтезу всіх історичних типів творчих потенціалів, тобто в тому числі за допомогою взаємозбагачуючої участі у ньому носіїв дитячого і соборно-синтезуючого, притаманного євразійським народам, типів світорозуміння, аби кожний з них підносився до нової якості життя, трансформуючись у багатовимірно-цілісні правові особистості.

Таким чином, жіноча особистість за своєю сутністю на відміну від інших соціокультурних типів особистості ментально зорієнтована на гармонізацію відносин із суб'єктами соціуму заради утвердження рівноцінного для всіх права на життя. Втім, розвиваючись тільки на власних засадах, вона виявляється ще незавершеним ідеалом особистості. Вона не є межею самовдосконалення. У сучасному світі, який характеризується суперечливою динамікою глобалізаційної інтеграції, вона вразлива, на жаль, обставинами всезагального неугармоньованого типу міжособистісних відносин репрезентантів різних статевікових і соціокультурних типів. Особливо це відчутно відносно до неї носіїв чоловічого типу євроатлантичної ментальності, які розглядають не тільки жінку, а й репрезентантів інших соціокультурних типів з точки зору своєї парадигми перебільшеного споживання.

Висновки. Зважаючи на винятковий характер жіночого типу духовності, що орієнтує його носіїв на інтерсуб'єктивістську гармонізуючу інтеграцію з носіями інших типів ментальності, маємо покласти притаманні їй імперативи в основу застосування психологічних прийомів забезпечення правовиховного процесу, спрямованого на усунення деформацій у формуванні правосвідомості і правової культури сучасної генерації творців правової державності в Україні.

Це передусім обумовлюється тим, що не тільки у зміст, а й у структуру правового знання потрібно внести концептуальне обґрунтування заборони насильства над людиною, над життям у цілому. При цьому новою якістю, що народжується в процесі такого осмислення перспектив формування правосвідомості громадян України, має стати прирощування носіями жіночого творчого типу особистості конструктивно-творчої правової активності. У цьому й полягає сенс трансформації репрезентантів цього типу в багатовимірні, цілісні особистості, які здатні не тільки до звичного біовідтворення людського роду, а й до розбудови гармонійно-правового соціуму, що культивує правотворчість життя. Це потребує органічного поєднання чадофільного і жіночоматеринського начал з гуманізованим раціопотенціалом чоловічої творчої особистості, що й надасть більшої усталеності сучасній правовій культурі в Україні та сприятиме усуненню наявних деформацій у правосвідомості її громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Битяк Ю. П. Правова культура управлінських кадрів: проблеми і рішення / Ю. П. Битяк // Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства : монографія / за ред. Ю. П. Битяка та І. В. Яковюка. – Х. : Право, 2007. – С. 147–169.
2. Бова А. А. Зміст і структура правосвідомості населення України : автореф. дис. ... канд. соц. наук : 22.00.03 / А. А. Бова ; НАН України, Ін-т соціології. – К., 2001. – 19 с.
3. Бурмистров В. А. Место и роль правовой культуры в становлении правового государства / В. А. Бурмистров. – Симферополь : Таврида, 1996. – 188 с.
4. Ганзенко О. О. Формування правової культури особи в умовах правової держави Україна : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / О. О. Ганзенко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2003. – 16 с.
5. Данильян О. Г. Проблема оцінки реального стану правосвідомості і правової культури у транзитивних умовах / О. Г. Данильян // Вісн. акад. правов. наук України. – 2008. – Вип. 4(55). – С. 57–68.
6. Дзьобань О. П. Вплив правового нігілізму на правосвідомість та правову культуру українців / О. П. Дзьобань, М. А. Судейко // Наук. зап. Харк. ун-ту повітр. сил. Соціальна філософія, психологія. – Х. : ХУПС, 2009. – Вип. 1 (32). – С. 3–12.
7. Іванчук М. Проблема правової культури та правового виховання в українському суспільстві / М. Іванчук // Акт. проблеми внутр. політики. – 2004. – № 3. – С. 140–149.
8. Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства : генеза та сучасність : монографія / Ю. Ю. Калиновський. – Х. : Право, 2008. – 288 с.
9. Подберезський М. К. Проблеми формування національної правової культури / М. К. Подберезський. – Х. : ЕДЕНА, 2003. – 140 с.
10. Правова культура і громадянське суспільство в Україні : стан і перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Харків, 12 жовт. 2007 р.) / НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування АПрН України; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; редкол. : Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк, Г. В. Чапала. – Х. : Право, 2007. – 216 с.
11. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства : монографія / за ред. Ю. П. Битяка та І. В. Яковюка. – Х. : Право, 2007. – 248 с.
12. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. – Х. : Право, 2009. – 352 с.
13. Сербин Р. А. Правова культура – важливий фактор розбудови правової держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. / Р. А. Сербин ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2003. – 15 с.
14. Скуратівський А. В. Формування та розвиток правової культури в українському суспільстві (філософсько-правовий аналіз) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / А. В. Скуратівський ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2004. – 16 с.
15. Тодька Ю. Н. Конституционные основы формирования правовой культуры : монографія / Ю. Н. Тодька. – Харьков : Райдер, 2001. – 160 с.
16. Дзьобань О. П. До питання про місце правового виховання в сучасному суспільстві / О. П. Дзьобань // Правова культура і громадянське суспільство в Україні : стан і перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 12 жовт. 2007 р. / редкол. : Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк, Г. В. Чапала. – Х. : Право, 2007. – С. 66–69.

17. Кутиркін А. Шляхи розвитку теорії та практики правового виховання населення України / А. Кутиркін // Право України. – 2008. – № 3. – С. 122–125.
18. Національна програма правової освіти населення : затв. Указом Президента України від 18 жовт. 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=992%2F2001>
19. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – Х. : Право, 2010. – 368 с.
20. Тацій В. Я. Правове виховання студентства як елемент формування правової держави / В. Я. Тацій // Виховання в контексті соціальної адаптації студентства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.-семінару кер. ВНЗ та вчен. дослідників із проблем правового виховання студентства в сучасних умовах, Харків, 7 лист. 2003 р. – Х., 2003. – Ч. 1. – С. 30–36.
21. Шилин К. И. Буддизм – глобальная экософия будущего : краткая энцикл. в 3 т. / К. И. Шилин. – М. : Очаг, 1998.

ОСОБЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ-МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ПРАВОВЫМ ВОСПИТАНИЕМ ФУНКЦИИ ПРЕОДОЛЕНИЯ ДЕФОРМАЦИЙ ПРАВОСОЗНАНИЯ И ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ

Шефель С. В., Захарова В. О.

В контексте диатропического подхода осмысливается значение применения императивов традиционного женского типа ментальности как психологического средства обеспечения правовым воспитанием функции преодоления деформаций правосознания и правовой культуры в современной Украине.

Ключевые слова: правовое воспитание, типы правопонимания, женский тип духовности, правовая культура, правосознание.

SPECIAL METHODOLOGICAL AND IDEOLOGICAL CONDITIONS IN THE PROVISION OF THE OVERCOMING BY LEGAL EDUCATION DEFORMATIONS OF SENSE OF JUSTICE AND LEGAL CULTURE

Shefel S. V., Zakharova V. O.

In the article in the context of diatropical approach the value of the imperatives of the traditional female type of mentality is interpreted as a psychological means of providing the function of legal education to overcome the deformations of sense of justice and legal culture in modern Ukraine.

Key words: legal education, the types of understanding of law, a female type of spirituality, legal culture, sense of justice.

